

Правові засади гармонізації митного законодавства України з нормами та стандартами Європейського Союзу у сфері спрощення митних процедур

Стеблянко А. В.

доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»,
асистент кафедри фундаментальної юриспруденції
та конституційного права
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Україна
orcid.org/0000-0002-5080-0490
a.steblianko@yur.sumdu.edu.ua

Дудченко В. В.

аспірант кафедри міжнародного, європейського права
та порівняльного правознавства
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Україна
orcid.org/0000-0003-3357-5321
dudchenkolawyer1993@gmail.com

Ключові слова: гармонізація, євроінтеграція, Європейський Союз, митне законодавство, митні процедури.

Стаття присвячена дослідженню правових засад гармонізації митного законодавства України з нормами та стандартами Європейського Союзу у сфері спрощення митних процедур. Актуальність описаної у статті проблеми зумовлена тим, що серед основних принципів митної політики України на сучасному етапі виділяють безпосередню політику гармонізації й уніфікації митної діяльності нашої держави із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами і стандартами, зокрема у вказаній сфері, а впровадження європейських стандартів у галузі митного законодавства ставить перед юридичною наукою не лише питання співвідношення стандартів Європейського Союзу та національної системи митного законодавства, але й питання особливостей їх наближення до українських реалій. Обґрунтовано, що для визначення орієнтирів євроінтеграції України найбільш доцільним в узагальнювальному вигляді буде вживання терміна «гармонізація законодавства». Охарактеризовано первинні та вторинні джерела права Європейського Союзу. Виокремлено положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у митній сфері, а також інших міжнародних нормативно-правових актів, які успішно реалізуються Україною. Зроблено висновок про наявність деяких недоліків у сфері гармонізації митного законодавства з нормами і стандартами Європейського Союзу, зокрема: не запущена програма та не розпочато переговори зі стороною Європейського Союзу щодо повноцінного взаємного визнання статусу АЕО; не узгоджено з Митним кодексом Європейського Союзу поняття «митна процедура»; неповна реалізація Плану заходів із дотримання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (митні питання), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 року № 110 щодо розроблення деяких

законопроектів, наприклад: «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення вартості товарів для митних цілей»; «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвантаження та перевірки товарів»; «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо категорій спеціальних митних процедур» тощо.

Legal principles of harmonization of the customs legislation of Ukraine with the norms and standards of the European union in the sphere of simplification of customs procedures

Steblianko A. V.

*Doctor of Philosophy in Specialty 081 “Law”,
Assistant at the Department of Fundamental Jurisprudence
and Constitutional Law
Academic and Research Institute of Law
of Sumy State University
Rymkoho-Korsakov str., 2, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5080-0490
a.steblianko@yur.sumdu.edu.ua*

Dudchenko V. V.

*Postgraduate Student at the Department of International, European Law
and Comparative Jurisprudence
Academic and Research Institute of Law
of Sumy State University
Rymkoho-Korsakov str., 2, Sumy, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3357-5321
dudchenkolawyer1993@gmail.com*

Key words: *harmonization, European integration, European Union, customs legislation, customs procedures.*

The article is devoted to the study of the legal basis of the harmonization of the customs legislation of Ukraine with the norms and standards of the European Union in the field of simplification of customs procedures. The relevance of the problem described in the article is due to the fact that among the main principles of the customs policy of Ukraine at the current stage, the policy of harmonization and unification of the customs activity of our state with the norms and standards generally accepted in international practice, in particular in the specified area, and the implementation of European standards in the field of customs legislation poses to legal science not only the question of the correlation between the standards of the European Union and the national system of customs legislation, but also the question of the peculiarities of their approach to Ukrainian realities. It is substantiated that to define the benchmarks of the European integration of Ukraine, the most appropriate generalization would be to use the term “harmonization of legislation”. The primary and secondary sources of European Union law are characterized. The provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU in the customs sphere, as well as other international legal acts, which are successfully implemented by Ukraine, are highlighted. A conclusion was made about the existence of some shortcomings in the field of harmonization of customs legislation to the norms and standards of the European Union, in particular: the program has not been launched and negotiations with the EU have not started regarding the full mutual recognition of the AEO status; the concept of “customs procedure” is not brought into line with

the EU Customs Code; incomplete implementation of the Action Plan for the implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand (customs issues), approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 25, 2017. No. 110 regarding the development of some draft laws, for example: “On amendments to the Customs Code of Ukraine regarding the determination of the value of goods for customs purposes”; “On amendments to the Customs Code of Ukraine regarding unloading and inspection of goods”; “On amendments to the Customs Code of Ukraine regarding categories of special customs procedures”, etc.

Вступ. Питання гармонізації національного митного законодавства у сфері спрощення митних процедур у межах євроінтеграційних процесів є досить актуальним, що зумовлено тим, що серед основних принципів митної політики України на сучасному етапі виділяють безпосередньо політику гармонізації й уніфікації митної діяльності нашої держави із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами та стандартами, зокрема й у вказаній сфері. Навіть більше, упровадження європейських стандартів у галузі митного законодавства ставить перед юридичною наукою не лише питання співвідношення стандартів Європейського Союзу (далі – ЄС) та національної системи митного законодавства, але й питання особливостей їх наближення до українських реалій. Аналіз застосування міжнародних вимог і стандартів є не лише теоретичною проблемою, а й практичним аспектом діяльності митних органів України. Процес наближення національного митного законодавства до стандартів Євросоюзу доцільно розглядати як складову частину загального процесу економічної та політичної модернізації українського суспільства [1].

Метою статті є визначення правових засад гармонізації митного законодавства України з нормами та стандартами Європейського Союзу у сфері спрощення митних процедур із виокремленням подальших кроків нашої держави в рамках євроінтеграційних процесів щодо наближення митного законодавства до норм і стандартів Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу. Передусім зауважимо, що для визначення орієнтирів євроінтеграції України найбільш доцільним в узагальнювальному вигляді буде вживання терміна «гармонізація законодавства», зважаючи на те, що натеper Україна не є державою – членом Європейського Союзу, однак процеси узгодження та стандартизації, зокрема митних правовідносин, передбачені Угодою про асоціацію, не є одностайно односторонніми, що, у свою чергу, виключає вживання терміна «адаптація» як самостійної категорії. Останній коректно вживати з урахуван-

ням конкретних напрямів наближення національного законодавства до законодавства Євросоюзу в окремих аспектах у рамках гармонізації, а не загалом.

Водночас євроінтеграційний курс України зумовлює необхідність урахування специфіки джерел європейського права й узгодження національного законодавства з європейськими правовими стандартами. На відміну від європейського права, де традиційно первинним джерелом права визнаються установчі договори, а всі інші акти належать до вторинних, в Україні нормативно-правовий акт є первинним, основним джерелом права. Поняття, види та призначення нормативно-правових актів у системі європейського та національного права суттєво відрізняються, проте їх порівняльний аналіз сприяє процесу гармонізації законодавства України із правом Євросоюзу, запозиченню національною правовою системою позитивного досвіду європейських країн у використанні джерел права, запровадженню європейських правових стандартів у нормотворчій практиці [2], зокрема й щодо митних процедур.

В Україні саме нормативно-правові акти є основним джерелом права. Натомість джерела права Європейського Союзу характеризуються неоднорідністю, адже не утворюють сталої системи, у зв'язку із чим у науковій доктрині існують численні класифікації джерел такого права. Серед останніх пропонуємо взяти за основу класифікацію, запропоновану С.Ю. Кашкінім. Так, під джерелами права Євросоюзу вчений розуміє зовнішні форми вираження правових норм останнього і класифікує їх так: 1) первинні джерела (договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії, договір про заснування Європейської Спільноти, договір про Європейський Союз і протоколи до цих договорів; 2) джерела вторинного права, або похідні, – це регламенти, директиви, рамкові рішення, рішення, міжнародні договори між ЄС і третіми країнами та міжнародними організаціями, рекомендації тощо [3].

Щодо джерел національного права в контексті досліджуваного питання, передусім варто звер-

нути увагу на нормативно-правовий акт, що має найвищу силу в державі, – Конституцію України від 28 червня 1996 р. У площині євроінтеграційних процесів, саме в останній визначено європейську ідентичність українського народу та незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. Водночас у ст. 92 Основного закону держави зазначається, що виключно законами України визначають засади митної справи [4]. У ст. 1 Митного кодексу України, який було введено в дію 1 січня 1992 р., було визначено, що митна справа в Україні розвивається в напрямі гармонізації й уніфікації із загальноприйнятими в міжнародній практиці нормами та стандартами [5]. Однак у 2012 р. ухвалений новий Митний кодекс України, який зафіксував упровадження в Україні міжнародних стандартів у митній справі, зокрема й у сфері спрощення митних процедур. З ухваленням вищевказаного Кодексу було запроваджено низку нововведень. Наприклад, декларант був наділений правом здійснювати декларування і митне оформлення в будь-якому митному органі; використовувати одну декларацію (попередню) для різних митних формальностей, скоротився час митного оформлення до 4 годин із моменту подання митної декларації та документів, приділено увагу впровадженню електронного декларування та використанню інформаційних технологій тощо [6].

Коли говоримо про джерела права Євросоюзу, розглянемо первинні джерела. У цьому контексті заслуговують на увагу установчі договори Євросоюзу, зокрема Договір про Європейський союз та Договір про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору 2007 р. Вказані акти стали установчими джерелами реформованого Європейського Союзу, який отримав міжнародну правосуб'єктність. Установчі договори ЄС, що формують правову основу для функціонування всієї структури ЄС, створюють систему, яка діє в рамках останньої та забезпечує розвиток інтеграційних процесів. Такі джерела є основними серед інших, тобто мають вищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів Союзу [7].

Що стосується джерел вторинного права та безпосередньо євроінтеграційних процесів, зокрема у сфері спрощення митних процедур і наближення до стандартів ЄС, то тут необхідно згадати Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами, яка була укладена 14 червня 1994 р. і набрала чинності 1 березня 1998 р. Саме вона була фундаментом відносин між Україною та ЄС у ключових сферах співіснування.

У червні 2005 р. на сесії Ради Всесвітньої митної організації у Брюсселі члени Світової органі-

зації торгівлі ухвалили Рамкові стандарти безпеки та спрощення міжнародної торгівлі (далі – Рамкові стандарти) [8]. Саме Рамкові стандарти є базовими інструментами, що визначають сучасний і прогресивний підхід до методів роботи та партнерства як для митниці, так і для бізнесу, що спрямовані на досягнення спільної мети, засновані на довірі та взаємній кооперації. У контексті даних стандартів важливе місце відведено концепції «єдиного вікна» та статусу АЕО, що, у свою чергу, було впроваджено, а також закріплено в національному митному законодавстві (ст. ст. 33¹, 319 Митного кодексу України – єдине вікно, гл. 2 цього Кодексу – авторизований економічний оператор), чим забезпечено значне спрощення проходження митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Важливим інструментом у напрямі спрощення митних процедур і приєднання до міжнародних стандартів стала Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (далі – Кіотська конвенція). Головний принцип, що проходить через всі положення Кіотської конвенції, пов'язаний із необхідністю спрощення митних формальностей із метою прискорення зовнішнього товарообігу, сприяння торгівлі та зняття необґрунтованих адміністративних бар'єрів [9].

Основоположним міжнародним актом у рамках Світової організації торгівлі, спрямованим на спрощення митних процедур і впровадження новітніх технологій у процесі здійснення митного контролю й оформлення, є Угода про спрощення процедур торгівлі [10], текст якої був ухвалений у грудні 2013 р. Вона передбачає імплементацію загальноновизначених стандартів у сфері спрощення митних процедур і розвитку торгівлі. Зокрема, закріплено інститут авторизованого оператора, концепцію «єдиного вікна» тощо.

Окремо необхідно зауважити, що 30 жовтня 2013 р. набув чинності Митний кодекс Європейського Союзу, затверджений Регламентом (ЄС) № 952/2013 Європейського парламенту та Ради від 9 жовтня 2013 р., який скасував Регламент № 450/2008 Європейського парламенту та Ради від 23 квітня 2008 р., яким установлювався Митний кодекс Співтовариства (модернізований Митний кодекс). Так, Митний кодекс Європейського Союзу є ключовим елементом поточних дій щодо модернізації митниці ЄС. Він забезпечує комплексну основу для митних правил і процедур на митній території ЄС, адаптовану до сучасних торговельних реалій і засобів комунікації, а також спрямований на безпаперовий і цілковито автоматизований митний союз. Безпосередньо керівництво митною справою у країнах – учасницях ЄС здійснюється національними митними адміністраціями [11, с. 12].

Також суттєву роль щодо спрощення та гармонізації митних процедур у ЄС відіграють «Митні прототипи» (customs blueprints). Вони, по суті, є планом дій щодо модернізації митної служби України відповідно до міжнародних і європейських стандартів [12].

Важливим інтеграційним етапом є приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження (далі – Конвенція Пан-Євро-Мед), яке відбулось згідно із Законом України «Про приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження» від 8 листопада 2017 р. № 2187–VIII [13]. Її положення безпосередньо сприяють розвитку міжнародної торгівлі та передбачають істотні спрощення під час здійснення митного контролю й оформлення завдяки використанню спільних правил.

У результаті проведеного аналізу взятих зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію щодо імплементації актів ЄС необхідно зазначити, що положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у митній сфері, а також інших міжнародних нормативно-правових актів успішно реалізуються Україною, зокрема:

– Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» й оптимізації здійснення контрольних процедур під час переміщення товарів через митний кордон України» від 6 вересня 2018 р. запроваджено механізм «єдиного вікна», чим забезпечено спрощення процедур державного контролю на митниці, зменшення кількості дозвільних документів [14];

– Законом України «Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи» від 12 вересня 2019 р. імплементовано положення Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, що, у свою чергу, сприяє застосуванню Україною європейських транзитних правил, спрямованих на надання можливості підприємствам використовувати єдину митну декларацію та єдину гарантію

для переміщення товарів від країни-відправлення до країни-призначення через всі кордони Договірних сторін Конвенції про процедуру спільного транзиту без затримок [15];

– Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів» від 2 жовтня 2019 р. запроваджено програму АЕО, яка відповідає загальноновизнаним європейським і міжнародним стандартам [16];

– Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» від 17 жовтня 2019 р. передбачено внесення зміни до Митного кодексу України, зокрема щодо: 1) розширення переліку об'єктів права інтелектуальної власності, сприяння захисту яких здійснюється під час переміщення товарів через митний кордон України; 2) визначення термінів: «контрафактні товари», «піратські товари», «товари, що підозрюються в порушенні права інтелектуальної власності»; 3) розширення випадків застосування заходів, пов'язаних із призупиненням митного оформлення товарів, що підозрюються в порушенні права інтелектуальної власності, зокрема й за ініціативою митного органу тощо [17].

Висновки. Незважаючи на успішність реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, наявні деякі недоліки в цьому напрямі, зокрема: не запущена програма та не розпочато переговори зі стороною ЄС щодо повноцінного взаємного визнання статусу АЕО; не узгоджено з Митним кодексом ЄС поняття «митна процедура»; неповна реалізація Плану заходів із дотримання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (митні питання), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 110 щодо розроблення деяких законопроектів, наприклад: «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення вартості товарів для митних цілей»; «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо категорій спеціальних митних процедур» тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков І.О. Наближення митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20 травня 2016 р., м. Одеса : у 2-х т. Т. 1 / відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса : Юридична література, 2016. С. 442–444.
2. Богачова Л.Л. Нормативно-правовий акт як джерело національного та європейського права. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 14. С. 4–13.
3. Право Європейського Союзу : учебник для магистров / под ред. С.Ю. Кашкина. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 2014. 1119 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://bit.ly/3TLdBeJ>

5. Митний кодекс України від 12.12.1991 р. № 1970–XII. URL: <https://bit.ly/3KS2E6Z> (втратив чинність).
6. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495–VI. URL: <https://bit.ly/3RIaTVE>
7. Биков І.О. Європейські митні стандарти. *Lex Portus*. 2017. № 1. С. 147–155.
8. Рамочные стандарты безопасности и облегчения мировой торговли: соглашение от 01.06.2005 г. URL: <https://bit.ly/3CZG1eS>
9. Денисенко С.І., Дудченко В.В. Митне законодавство Європейського Союзу у сфері спрощення митних процедур як базова правова модель для подальшої євроінтеграції України. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). Vol. 1. DOI: 10.51647/kelm.2020.3.1.30
10. Протокол про внесення змін до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі : угода від 27.11.2014 р. URL: <https://bit.ly/3TPFRg7>
11. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження : науково-практичний посібник / В. Мароха та ін. Київ : ТОВ «Ніка-Прінт, 2005. 832 с.
12. Романенко Г.В. Митні прототиби (Customs Blueprints) як орієнтир для модернізації митної служби України. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». 2010. № 1. Т. 23 (62). С. 480–413.
13. Про приєднання України до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження : Закон України від 08.11.2017 р. № 2187–VIII. URL: <https://bit.ly/3KTJ0aW>
14. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України : Закон України від 06.09.2018 р. № 2530–VIII. URL: <https://bit.ly/3TLkUDb>
15. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи: Закон України від 12.09.2019 р. № 78–IX. URL: <https://bit.ly/3KRYpYZ>
16. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо деяких питань функціонування авторизованих економічних операторів : Закон України від 02.10.2019 р. № 141–IX. URL: <https://bit.ly/3BiLaOb>
17. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України : Закон України від 17.10.2019 р. № 202–IX. URL: <https://bit.ly/3K0dj2y>

REFERENCES

1. Bykov, I.O. (2016). Nablyzheniia mytnoho zakonodavstva Ukrainy do standartiv Yevropeiskoho Soiuzu [Approximation of the customs legislation of Ukraine to the standards of the European Union]. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku derzhavy ta prava v umovakh yevrointehratsii : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Legal and institutional mechanisms for ensuring the development of the state and law in the conditions of European integration: materials of the International Scientific and Practical Conference]. Odesa : Yurydychna literatura, 442–444 [in Ukrainian].
2. Bohachova, L.L. (2016). Normatyvno-pravovyi akt yak dzherelo natsionalnoho ta yevropeiskoho prava [Regulatory act as a source of national and European law]. *Almanakh mizhnarodnoho prava*, № 14, 4–13 [in Ukrainian].
3. Kashkyn, S.Yu. (2014). *Pravo Evropeiskoho Soiuzu* [European Union law]: uchebnyk dlia mahystrov / pod red. S.Yu. Kashkyna. 3-e yzd., pererab. y dop. M. : Yzdatelstvo Yurait ; YD Yurait [in Ukrainian].
4. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine] : Law of Ukraine of June 28, 1996, № 254k/96-VR. Available at: <https://bit.ly/3TLdBeJ>
5. *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine]. Available at: <https://bit.ly/3KS2E6Z> (vtratyv chynnist).
6. *Mytnyi kodeks Ukrainy* [Customs Code of Ukraine]. Available at: <https://bit.ly/3RIaTVE>
7. Bykov, I.O. (2017). Yevropeiski mytni standarty [European customs standards]. *Lex Portus*, № 1, 147–155 [in Ukrainian].
8. *Ramochnye standarty bezopasnosti y oblehcheniia myrovoi torhovly* [Framework standards for safety and facilitation of world trade]. Available at: <https://bit.ly/3CZG1eS>
9. Denysenko, S.I., Dudchenko, V.V. (2020). *Mytne zakonodavstvo Yevropeiskoho Soiuzu u sferi sproshchennia mytnykh protsedur yak bazova pravova model dlia podalshoi yevrointehratsii Ukrainy* [Customs legislation of the European Union in the field of simplification of customs procedures as a basic legal model for further European integration of Ukraine]. *Knowledge, Education, Law, Management*, № 3 (31), v. 1. DOI: 10.51647/kelm.2020.3.1.30 [in Ukrainian].

10. Protokol pro vnesennia zmin do Marrakeskoi uhody pro zasnuvannia Svitovoi orhanizatsii torhivli [Protocol on Amendments to the Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization]. Available at: <https://bit.ly/3TPFRg7>
11. Marokha, V., Oliinyk, N., Omelchenko, O., Polonskyi, O. (2005). Mytne rehuliuвання v YeS ta Ukraini: porivnialno-pravove doslidzhennia [Customs regulation in the EU and Ukraine: a comparative legal study] : naukovo-praktychnyi posibnyk. Kyiv : TOV “Nika-Print” [in Ukrainian].
12. Romanenko, H.V. (2010). Mytni prototypy (Customs Blueprints) yak oriientyr dlia modernizatsii mytnoi sluzhby Ukrainy [Customs Blueprints as a guideline for the modernization of the customs service of Ukraine]. Uchenyye zapysky Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversyteta ym. V.Y. Vernadskoho. Seryia “Yurydycheskye nauky”, № 1. T. 23 (62), 480–413 [in Ukrainian].
13. Pro pryiednannia Ukrainy do Rehionalnoi konventsii pro pan-yevro-seredzemnomorski preferentsiini pravyla pokhodzhennia [On Ukraine’s accession to the Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin]. Available at: <https://bit.ly/3KTJ0aW>
14. Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh inshykh zakoniv Ukrainy shchodo zaprovadzhennia mekhanizmu “yedynoho vikna” ta optymizatsii zdiisnennia kontrolnykh protsedur pry peremishchenni tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy [On the introduction of amendments to the Customs Code of Ukraine and some other laws of Ukraine regarding the introduction of the “single window” mechanism and the optimization of control procedures during the movement of goods across the customs border of Ukraine]. Available at: <https://bit.ly/3TLkUDb>
15. Pro rezhym spilnoho tranzytu ta zaprovadzhennia natsionalnoi elektronnoi tranzytnoi systemy [About the joint transit regime and the introduction of the national electronic transit system]. Available at: <https://bit.ly/3KRYpYZ>
16. Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeks Ukrainy shchodo deiakykh pytan funktsionuvannia avtoryzovanykh ekonomichnykh operatoriv [On amendments to the Customs Code of Ukraine regarding some issues of functioning of authorized economic operators]. Available at: <https://bit.ly/3BiLaOb>
17. Pro vnesennia zmin do Mytnoho kodeksu Ukrainy shchodo spryiannia zakhystu prav intelektualnoi vlasnosti pid chas peremishchennia tovariv cherez mytnyi kordon Ukrainy [On amendments to the Customs Code of Ukraine regarding the promotion of the protection of intellectual property rights during the movement of goods across the customs border of Ukraine]. Available at: <https://bit.ly/3K0dj2y>